

การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้เชิงตระหนักรู้ Applying Artificial Intelligence to Support Conscious Learning Activities

ธิตติ ธีระเจียร

นักวิชาการอิสระด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา

วันที่ 1 มิถุนายน 2568

ในศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้งในทุกมิติของชีวิตมนุษย์ รวมถึงในระบบการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Generative AI เช่น ChatGPT, Gemini และเครื่องมือสร้างสรรค์อื่น ๆ ได้เปิดโอกาสใหม่ให้กับการเรียนรู้ ทั้งในด้านการเข้าถึงข้อมูล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์เนื้อหา ตลอดจนการสร้างผลงานเชิงสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัญญาประดิษฐ์อย่าง ChatGPT จะสามารถ “ให้คำตอบ” ได้แทบทุกเรื่อง แต่คำถามสำคัญของการศึกษาในยุคนี้กลับกลายเป็นว่า

"ผู้เรียนเรียนรู้ไปเพื่ออะไร?"

"สิ่งที่เรียนรู้มีความหมายต่อชีวิตเขาอย่างไร?"

คำถามเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการออกแบบการเรียนรู้ที่ไม่ได้มุ่งเพียงการถ่ายทอดความรู้หรือทักษะในเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ **ตระหนักรู้ในตนเอง** เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เรียนรู้กับชีวิตจริง และพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับความคิด พฤติกรรม และคุณค่าภายใน

ในการนำ AI มาใช้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้นั้น มิได้มุ่งที่การทำหน้าที่แทนครูหรือผู้สอน หรือสร้างเนื้อหาให้ผู้เรียนศึกษาเท่านั้น แต่จะต้องทำหน้าที่เป็น **"เพื่อนร่วมเรียนรู้"** (Learning Companion) ที่ช่วยสนับสนุนผู้เรียนผ่านการสนทนาซึ่งกระตุ้นความคิด ความท้าทาย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ สะท้อน และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ โดยที่ผู้เรียนยังคงเป็นเจ้าของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ การประยุกต์ใช้ Generative AI ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการตระหนักรู้ของผู้เรียน ซึ่งไม่ใช่เพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อนำเสนอเนื้อหาหรือช่วยสร้างชิ้นงานในชั้นเรียน แต่คือการ **ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่มนุษย์กับ AI ร่วมกันสร้างคุณค่าที่มีความหมาย** ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เพื่อหล่อหลอมมนุษย์ที่มีความรู้เท่าทัน มีสติ และมีความรับผิดชอบต่อโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การเรียนรู้เชิงตระหนักรู้ (Conscious Learning)

การเรียนรู้เชิงตระหนักรู้ (Conscious Learning) เป็นแนวทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนในระดับที่ลึกกว่าการรับรู้ข้อมูลหรือท่องจำความรู้ แต่คือ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการตื่นรู้ของจิตใจ มีการเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาวิชาและความหมายที่ลึกซึ้งในชีวิตของผู้เรียน โดยผู้เรียนไม่เพียง “รู้” ในเชิงเนื้อหา แต่ยัง “ตระหนักรู้” ถึงตนเอง ผู้อื่น และโลกโดยรอบอย่างมีสติและความหมาย

องค์ประกอบหลักของการเรียนรู้เชิงตระหนักรู้

1. ความรู้ตัวในตนเอง (Self-Awareness): ผู้เรียนต้องสามารถสังเกตและเข้าใจตนเอง ทั้งในระดับความคิด อารมณ์ และเจตจำนงในการเรียนรู้ เช่น รู้ว่า "ฉันกำลังเรียนรู้อะไร", "ทำไมฉันถึงสนใจเรื่องนี้", หรือ "ฉันกำลังรู้สึกอย่างไรเมื่อเจอเนื้อหา"
2. การเรียนรู้โดยมีเจตจำนง (Intentional Learning): ไม่ใช่การเรียนรู้เพียงเพื่อสอบ แต่เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเลือกอย่างมีเป้าหมาย มีความตั้งใจภายใน เช่น การตั้งคำถามเอง, เลือกเส้นทางการเรียนรู้ตามความสนใจ, หรือการตั้งเป้าหมายส่วนตัวในแต่ละบทเรียน
3. การสร้างความหมาย (Meaning-Making): ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ คุณค่าชีวิต หรือสังคมรอบตัว เช่น การเข้าใจว่าความรู้เรื่อง “สิ่งแวดล้อม” เชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนของ ตนเองอย่างไร

ครูในบริบทของการเรียนรู้เชิงตระหนักรู้ไม่ใช่เพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่เป็น “ผู้จุดประกาย” (Facilitator of Awareness) และ “ผู้ออกแบบพื้นที่แห่งการตื่นรู้” ซึ่งเอื้อให้ผู้เรียนได้ตั้งคำถามเชิงลึก สะท้อนประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ สร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ และใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาภายใน

จุดเน้นการเรียนรู้เชิงตระหนักรู้ที่แตกต่างจากการเรียนรู้แบบเดิม

	การเรียนรู้แบบดั้งเดิม (Traditional Learning)	การเรียนรู้เชิงตระหนักรู้ (Conscious Learning)
จุดมุ่งหมาย	เพื่อรู้และจำข้อมูล	เพื่อเข้าใจตนเองและสร้างความหมาย
วิธีการเรียนรู้	ฟัง/อ่าน/จำ เนื้อหา	ถาม/สะท้อน/สร้างสรรค์
บทบาทของผู้เรียน	ผู้รับสาร	ผู้ร่วมสร้างความรู้
การประเมิน	คะแนน/ผลสอบ	การเปลี่ยนแปลงภายใน ความตื่นรู้ และเจตจำนง
ผลลัพธ์ระยะยาว	ความรู้จำเพาะ	การเติบโตภายในและความยืดหยุ่นในการดำเนินชีวิต

บทบาทของปัญญาประดิษฐ์ในการจัดการเรียนรู้

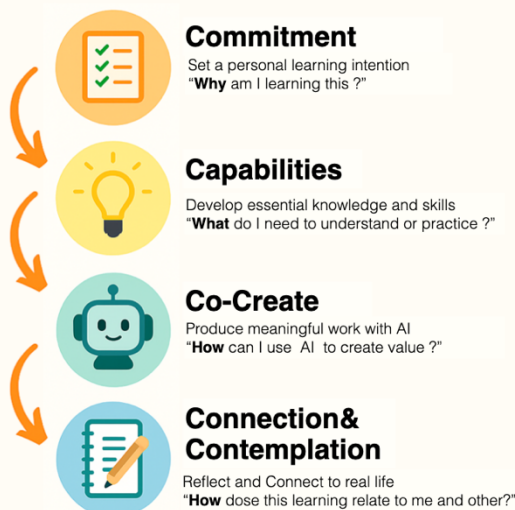
ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ในปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาอย่างลึกซึ้ง จากที่เคยเป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนด้านเทคโนโลยีในห้องเรียน AI ได้พัฒนาขึ้นสู่การเป็น **"หุ้นส่วนทางปัญญา"** ซึ่งสามารถทำหน้าที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้ช่วยครู ผู้ช่วยผู้เรียน หรือแม้กระทั่งเป็นเพื่อนร่วมเรียนรู้ที่สามารถโต้ตอบ วิเคราะห์ และสร้างสรรค์ได้ในระดับที่ใกล้เคียงมนุษย์มากขึ้น ในบริบทของการจัดการเรียนรู้ AI ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการสร้างบทสนทนาเชิงลึก การสรุปเนื้อหา การตรวจสอบความเข้าใจ การแนะนำเนื้อหาที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล การวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ รวมถึงการประเมินผลแบบปรับตามบริบทของผู้เรียน ตัวอย่างเช่น Generative AI อย่าง ChatGPT หรือ Gemini สามารถโต้ตอบกับผู้เรียนด้วยภาษาธรรมชาติ สามารถช่วยอธิบายแนวคิดที่ซับซ้อนหรือแนะนำแนวทางการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความสนใจส่วนบุคคลของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ครูเองก็อาจอาจนำ AI มาใช้เพื่อสนับสนุนการทำงาน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน การสร้างแบบทดสอบ และการติดตามผลลัพธ์ของผู้เรียนแบบเรียลไทม์ สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนถึงความสามารถที่สูงขึ้นของเทคโนโลยี แต่ยังเปิดประตูไปสู่การออกแบบกระบวนการเรียนรู้รูปแบบใหม่ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและมีความหมายได้อีกด้วย

หนึ่งในบทบาทสำคัญของการใช้ AI เพื่อช่วยสนับสนุนการเรียนการสอน คือการช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่านการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) โดย AI สามารถปรับระดับความยากของเนื้อหา วิเคราะห์จุดอ่อนของผู้เรียน และแนะนำกิจกรรมหรือแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความสามารถและสไตล์การเรียนรู้ของแต่ละคน นอกจากนี้ AI ยังสามารถกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ การสะท้อนตนเอง และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการตั้งคำถามปลายเปิด การให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) แบบเรียลไทม์ และการจำลองสถานการณ์ที่ซับซ้อน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงตระหนักรู้ (Conscious Learning) ที่เน้นการเรียนรู้บนพื้นฐานของการตั้งเจตจำนง ความรู้ตัว และการสร้างความหมายของการเรียนรู้ในชีวิตจริง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า AI จะมีศักยภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้ในหลายมิติ แต่การใช้เทคโนโลยีนี้โดยขาดการรอบคอบเชิงจริยธรรมและการออกแบบที่มีเป้าหมายชัดเจน อาจก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อระบบการศึกษาในระยะยาว ประเด็นที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ได้แก่ ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยีของผู้เรียน ความลำเอียงของอัลกอริทึม (algorithmic bias) ที่อาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ การลดทอนทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนจากการพึ่งพา AI มากเกินไป รวมถึงความเสี่ยงด้านความเป็นส่วนตัวของข้อมูลผู้เรียน และความไม่โปร่งใสของกระบวนการประมวลผลของ AI นอกจากนี้ ปัญหาทางจริยธรรมในการใช้ AI ในบริบทการศึกษายังเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของทั้งผู้สอนและผู้เรียน เช่น การอ้างอิงเนื้อหาที่ได้จาก AI อย่างเหมาะสม การหลีกเลี่ยงการลอกเลียน และการใช้ AI เพื่อเสริมสร้างความรู้ ไม่ใช่เพื่อหลีกเลี่ยงกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนานโยบายการใช้ AI ในห้องเรียน การส่งเสริมทักษะ AI Literacy และการสร้างวัฒนธรรมของการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในยุคที่ AI ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

4 Steps for Conscious Learning with GenAI

Develop ethical awareness, intentionality, and accountability in using AI tools

แนวทางการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้เชิงตระหนักรู้

ปัจจุบันปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) อย่าง ChatGPT, Gemini หรือ Claude ถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จึงควรเปลี่ยนจากการเน้น **การสอนเนื้อหา** ไปสู่การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นการตระหนักรู้ เจตจำนง และการใช้งาน AI อย่างมีจริยธรรมและมีความหมาย

กระบวนการ 4-Steps for Conscious Learning with GenAI โดย ธิติ ชีระเกียรติ ถูกพัฒนาขึ้นตามแนวคิดของการจัดการศึกษาเพื่อการตระหนักรู้ ซึ่งมุ่งหมายให้การเรียนรู้มิใช่เพียงการสะสมความรู้ แต่คือการเคลื่อนจาก “การรู้” สู่ “การเข้าใจตนเอง” และ “การเชื่อมโยงความรู้กับความหมายของชีวิต” โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อหล่อหลอมความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ผ่านกระบวนการตระหนักรู้ (Consciousness) โดยมีปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือช่วยในการพัฒนาผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างเจตจำนงในการเรียนรู้ (Commitment)

คำถามสำคัญ คือ “Why am I learning this?”

ขั้นตอนแรกของกระบวนการเรียนรู้เชิงตระหนักรู้ (Conscious Learning) คือการสร้าง “เจตจำนงในการเรียนรู้” ซึ่งหมายถึงการที่ผู้เรียนตระหนักและเข้าใจอย่างชัดเจนว่า **เหตุใด** ตนเองจึงเลือกเรียนรู้เนื้อหานั้น ๆ การตั้งเจตจำนงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย โดยเน้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง ความสนใจส่วนบุคคล หรือเป้าหมายในอนาคต การตั้งเจตจำนงช่วยให้ผู้เรียนมิใช่เพียง **เรียนรู้ตามคำสั่ง** แต่เป็น **เจ้าของกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง** ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง และความรับผิดชอบต่อการเรียนของตน

ในขั้นตอนนี้ AI จะมีบทบาทในการเป็นเครื่องมือที่ช่วยกระตุ้นการคิดภายในเพื่อตอบคำถามว่า “ฉันเรียนรู้เรื่องนี้ไปเพื่ออะไร?” หรือ “ฉันจะนำความรู้เรื่องนี้ไปใช้กับชีวิตจริง อย่างไร?” โดยผู้เรียนจะสนทนากับ AI เพื่อช่วยสำรวจแรงจูงใจ ความสนใจ หรือคุณค่าที่เชื่อมโยงกับบทเรียน รวมทั้งการใช้ AI เพื่อช่วยออกแบบข้อตกลงการเรียนรู้ส่วนบุคคล (Personal Learning Contract) การใช้ AI อย่างมีกลยุทธ์ในขั้นตอนนี้สามารถช่วยเปิด “พื้นที่แห่งการตระหนักรู้” ให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าและเป้าหมายของการเรียนรู้ตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้อย่างมีสติและมีความรับผิดชอบในระยะยาว

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาความสามารถ (Capabilities)

คำถามสำคัญ คือ “What do I need to understand or practice?”

ในขั้นตอนนี้ ผู้เรียนจะได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาความรู้พื้นฐานและทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้หรือการแก้ปัญหาในโลกแห่งความเป็นจริง ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือคิด วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การพัฒนาความสามารถ (Capabilities) จึงครอบคลุมทั้ง การพัฒนาความรู้และความเข้าใจเชิงแนวคิด (conceptual understanding) การแก้ปัญหาด้วยการคิดอย่างเป็นระบบ (systematic thinking) และการพัฒนาทักษะที่สามารถนำไปใช้จริง (practical skills)

ในบริบทนี้ AI สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยครูและผู้เรียน ในการส่งเสริมศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เติบโตตามแนวทางของตนเอง เช่น การอธิบายแนวคิดยาก ๆ ให้ง่ายขึ้น การสรุปบทเรียนหรือเนื้อหาสำคัญ แนะนำเส้นทางการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล (Personalized Learning Path) หรือทำหน้าที่เสมือนโค้ชหรือครูที่ปรึกษา (AI as Learning Coach / Tutor)

จุดเน้นของขั้นตอนนี้ คือการ “พัฒนาความสามารถของผู้เรียนในการเรียนรู้ด้วยตนเอง” (learn how to learn) โดยให้ AI ทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุน (Supporter) ไม่ใช่ผู้ให้คำตอบสำเร็จรูป เพื่อรักษา **ความกระตือรือร้นในการคิด** และส่งเสริม **ความรับผิดชอบในการเรียนรู้** (learning ownership) ของผู้เรียนอย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การประยุกต์ใช้ความสามารถร่วมกับ AI (Co-Create)

คำถามสำคัญ คือ “How can I use AI to create value?”

หลังจากผู้เรียนได้พัฒนา **เจตจำนงในการเรียนรู้** (ขั้นตอนที่ 1) และ **ความรู้/ทักษะพื้นฐาน** (ขั้นตอนที่ 2) แล้ว ขั้นตอนถัดมาคือ การนำความสามารถเหล่านั้นมา **ประยุกต์ใช้ร่วมกับ AI** เพื่อสร้างสรรค์ผลงานใหม่หรือแก้ไขปัญหาที่มีความหมายทั้งในระดับตนเอง ชุมชน หรือสังคมในวงกว้าง

ในกระบวนการสร้างสรรค์ร่วมกับ AI นั้น สิ่งสำคัญที่ต้องตระหนักคือ บทบาทของ AI ไม่ใช่ “ผู้คิดแทน” แต่เป็น “ผู้ร่วมคิด” หรือ “ผู้ร่วมสร้าง” ที่ช่วยขยายศักยภาพของผู้เรียนในการคิดและลงมือทำ ผู้เรียนควรเป็น

ผู้นำกระบวนการเรียนรู้และใช้ AI เป็นเครื่องมือเพื่อเพิ่มพูนแนวคิด สนับสนุนการทำงาน และต่อยอดความคิดของตน ไม่ใช่ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการคิดหรือทำหน้าที่แทนทั้งหมด

อีกประเด็นที่สำคัญคือ ผู้เรียนต้องมีทักษะในการใคร่ครวญถึงผลกระทบของการใช้ AI เช่น การตรวจสอบว่าเนื้อหาที่ได้จาก AI มีความถูกต้องหรือไม่ มีอคติหรือข้อผิดพลาดแอบแฝงหรือเปล่า และควรตั้งคำถามต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลและแหล่งที่มา การรู้จักไตร่ตรองว่าเนื้อหาที่สร้างขึ้นส่งผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร ก็เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ที่มีความรับผิดชอบและมีจริยธรรม

บทบาทของครูในขั้นตอนนี้คือการทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่เปิดกว้างและปลอดภัย เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ (Critical Inquiry) ต่อผลลัพธ์ที่ได้จาก AI ไม่ว่าจะเป็นคำตอบ ไอเดีย หรือเครื่องมือสร้างสรรค์ ครูควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิด มุมมอง และข้อถกเถียงในหมู่เพื่อนร่วมชั้น อีกทั้งยังควรสนับสนุนกระบวนการสะท้อนคิด (Reflection) โดยให้ผู้เรียนตั้งคำถามกับตนเอง เช่น “สิ่งที่เราสร้างขึ้นมีความหมายอย่างไร?” หรือ “เรารู้สึกอย่างไรกับการร่วมสร้างกับ AI?”

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนและเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริง (Connection & Contemplation)

คำถามสำคัญ คือ “What does this mean to me?” และ “How can I apply this in my life?”

ในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการเรียนรู้เชิงตระหนักรู้ ผู้เรียนจะเข้าสู่ภาวะของการ “ใคร่ครวญ” (Contemplation) และ “เชื่อมโยง” (Connection) ซึ่งเป็นการทบทวนประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมา พร้อมตั้งคำถามถึงความหมายของสิ่งที่ได้เรียนรู้และความเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง โดยเน้นให้ผู้เรียนมองลึกเข้าไปในผลกระทบทางความคิด ความรู้สึก คุณค่า และวิธีการมองโลกที่อาจเปลี่ยนแปลงไปจากการเรียนรู้

การสะท้อนคิดในขั้นตอนนี้ไม่ใช่เพียงการประเมินผลลัพธ์ของการเรียนรู้ในเชิงเนื้อหา แต่เป็นการตั้งคำถามกับตนเองว่า “สิ่งที่เรียนรู้ส่งผลกระทบต่อฉันอย่างไร?” “ฉันเข้าใจตัวเองมากขึ้นในเรื่องใด?” หรือ “ฉันจะนำสิ่งนี้ไปใช้สร้างคุณค่าในชีวิตและสังคมได้อย่างไร?” ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนไม่เพียงเก่งขึ้น แต่ ลึกซึ้งขึ้นในฐานะมนุษย์

ในขั้นตอนของการสะท้อนและเชื่อมโยง ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะ “ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้เชิงจิตสำนึก” (conscious facilitator) ที่คอยสนับสนุนให้ผู้เรียนกล้าทบทวนประสบการณ์และแบ่งปันสิ่งที่ค้นพบจากภายในอย่างเปิดเผย ครูควรสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ (safe space) ที่เอื้อต่อการพูดคุย สนทนา และรับฟังกันอย่างไม่ตัดสิน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าเปิดใจและเชื่อมโยงการเรียนรู้กับชีวิตจริง เพื่อส่งเสริมกระบวนการดังกล่าว กิจกรรมที่เหมาะสมควรเน้นการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้สะท้อนประสบการณ์ในหลากหลายรูปแบบ เช่น

- **Reflection Journal:** การเขียนบันทึกสะท้อนคิดรายบุคคล ที่ให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้สึก มุมมอง และการเติบโตที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ โดยอาจใช้ AI เป็นผู้ช่วยตั้งคำถามหรือแนะนำประเด็นเพื่อการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง

- **Video Reflection หรือ Audio Diary:** สำหรับผู้เรียนที่ถนัดการสื่อสารด้วยเสียงและภาพมากกว่าการเขียน โดยสามารถให้ AI ช่วยเรียบเรียงหรือสรุปประเด็นหลักของการเล่าเรื่อง
- **Dialogue Circle หรือ Sharing Session:** การเปิดวงสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างเพื่อนร่วมชั้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในมุมมองที่หลากหลายและความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างผู้เรียน
- **AI-assisted Application Mapping:** การใช้ AI ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้เข้ากับเป้าหมายส่วนตัวหรือแผนการดำเนินชีวิต เช่น การสร้าง “แผนพัฒนาตนเอง” หรือ “แผนการมีส่วนร่วมในสังคม” ที่สะท้อนคุณค่าภายในตนเอง
- **Gallery Walk หรือ Peer Feedback on Reflections:** เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอการสะท้อนคิดของตนในรูปแบบภาพ เขียน หรือคลิป แล้วให้เพื่อนร่วมชั้นแสดงความคิดเห็นหรือตั้งคำถามที่ต่อยอดการคิด

กิจกรรมเหล่านี้ล้วนมีเป้าหมายร่วมกัน คือการนำผู้เรียนไปสู่การตระหนักรู้ว่า **สิ่งที่เรียนรู้มีความหมายกับตนเองอย่างไร และจะนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างไร** ซึ่งจะส่งเสริมทั้ง **การเรียนรู้ภายใน (Inner Learning)** และ **การเชื่อมโยงกับโลกภายนอก (Outer Connection)** อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

ภายใต้กระบวนการนี้ ผู้เรียนจึงมิใช่เพียงผู้รับสาร (Passive receiver) ด้วยการถ่ายทอดความรู้จากครู แต่เป็น **“นักสำรวจ (Explorer)”** ซึ่งเรียนรู้เพื่อเข้าใจตนเอง เข้าใจความคิด ความรู้สึก คุณค่าและความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับโลกภายนอก ผู้เรียนจึงต้องมีพื้นที่และเครื่องมือที่จะช่วยให้เขา “มองเห็นตนเองขณะเรียนรู้” ไม่ใช่เพียง “รู้เรื่องที่เรียน” ดังนั้น การเรียนรู้ตามกระบวนการนี้จึงมีเป้าหมายมากกว่า “เรียนเก่ง” หรือ “สอบได้” แต่มุ่งที่การพัฒนาศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนที่ผสานระหว่างความรู้ ทักษะ และจิตวิญญาณ ตามแนวคิดสำคัญซึ่งประกอบด้วย

1. **การพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development)** โดยสนับสนุนให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจริง ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น Project-based Learning ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้เรียน การใช้การเจริญสติ (mindfulness) การเล่าเรื่อง (storytelling) และการสะท้อนคิด (reflection) เพื่อให้ผู้เรียนสำรวจตนเองระหว่างการเรียนรู้ด้วยคำถาม เช่น
“ฉันคือใคร?”
“ฉันเรียนรู้เรื่องนี้ไปเพื่ออะไร?”
“สิ่งใดมีคุณค่าสำหรับฉัน?”
2. **การสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ (Psychological Safety)** เป็นการสภาพแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าพูด และกล้าทดลอง โดยไม่กลัวผิด ส่งเสริมการเคารพในความหลากหลาย และให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) แบบ Care & Challenge เพื่อเสริมแรงใจและขยายขีดความสามารถของผู้เรียน

3. **การสร้างเจตจำนงในการเรียนรู้ (Learning Agency)** ปลุกพลังจากภายในของผู้เรียนผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ตั้งเป้าหมายส่วนตัว (Goal-setting), การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed Learning) และการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นตามความสนใจ (Choice-based Task) เช่น Inquiry-based Learning หรือการใช้ Learning Journal ที่สะท้อนความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
4. **การพัฒนาทักษะเชิงอภิปัญญา (Metacognition)** ซึ่งเกี่ยวข้องกับการควบคุมกระบวนการคิดของตนเอง และส่งเสริมให้เกิดการรู้จักตนเอง (self-awareness), การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking), ความสามารถในการปรับตัว (adaptability), ความเข้าใจผู้อื่น (empathy) และความเข้มแข็งภายใน (resilience) ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถคิดสะท้อน วางแผน ควบคุม และประเมินการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. **การพัฒนาความสัมพันธ์ที่มีความหมาย (Meaningful Relationships)** ที่ส่งเสริมการเติบโตทางอารมณ์และสังคม โดยการสร้างวัฒนธรรมของความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน ผ่านกิจกรรม เช่น Peer Coaching, Circle Time, Dialogue Circle หรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักให้และรับอย่างมีความหมาย

ดังนั้น ภายใต้บริบทของการเรียนรู้ตามกระบวนการ 4-Steps for Conscious Learning with GenAI เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์จึงเป็นเครื่องมือที่ถูก “ใช้โดยมีจริยธรรม” และ “ใช้อย่างมีสติ” เพื่อเสริมพลังให้แก่กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 4 ขั้นตอน คือ การสร้างเจตจำนงในการเรียนรู้ การพัฒนาความสามารถ การสร้างสรรค์ผลงาน และการสะท้อนคุณค่าของการเรียนรู้

บทสรุป

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ก้าวล้ำไปไกลกว่าที่เคย การศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไม่เพียงในเชิงเครื่องมือหรือรูปแบบการเรียนรู้ แต่ต้องขยับสู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น—การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับตัวตน คุณค่า และความหมายของชีวิต การประยุกต์ใช้ AI เพื่อสนับสนุน “การเรียนรู้เชิงตระหนักรู้” (Conscious Learning) จึงไม่ใช่เพียงแนวทางทางเลือก หากแต่เป็นแนวทางที่ตอบโจทย์ความเป็นมนุษย์ในโลกที่เทคโนโลยีฉลาดขึ้นทุกวัน

กระบวนการ “4-Steps for Conscious Learning with GenAI” ที่ประกอบด้วย การตั้งเจตจำนงในการเรียนรู้ (Commitment) การพัฒนาความสามารถ (Capabilities) การสร้างสรรค์ร่วมกับ AI (Co-Create) และการสะท้อนและเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริง (Connection & Contemplation) คือ กรอบแนวคิดที่นำพาผู้เรียนให้ไม่เพียงรู้มากขึ้น แต่ **รู้สึกขึ้น เข้าใจตนเอง และเห็นคุณค่าในสิ่งที่เรียนรู้** AI จึงไม่ใช่เพียงเครื่องมือให้ “คำตอบ” แก่ผู้เรียน แต่เป็น “ผู้ร่วมทาง” ที่ช่วยให้ผู้เรียนตั้งคำถามที่สำคัญต่อชีวิต เข้าใจตนเองอย่างแท้จริง และกล้าสร้างสรรค์สิ่งใหม่เพื่อสังคมด้วยความรับผิดชอบทางจริยธรรม

การศึกษาในอนาคตจึงควรเป็นพื้นที่ที่บ่มเพาะ “มนุษย์ผู้ตื่นรู้” ที่ไม่เพียงมีทักษะในการใช้ AI แต่มีจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกับ AI อย่างมีความหมาย—มนุษย์ที่รู้จักใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- Giannini, S. (2023). *Generative AI and the future of education*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)
- Ketusiri, A., Ketusiri, N., Sengthes, S., & Rianru, W. (2025). The use of artificial intelligence (AI) technology for teaching and learning management in the 21st century. *Journal of Research Innovation for Society*, 1(1), 44–51.
Retrieved from <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/JRI/article/view/1735>
- Kharbach, M. (2024). Teaching with AI: A step-by-step guide to meaningful AI integration in the classroom. *Educators Technology*.
- Khurana, P., Sinjindawong, S., & Charoensuk, O. (2024). Holistic education management to foster whole-person development in the Thai social context. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(9), 867–881.
Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/272499>
- Namin, P., & Suksabai, C. (2024). Artificial intelligence and its impact on educational design. *Prachachakom Journal*, 2(4), 60–71.
Retrieved from https://so12.tci-thaijo.org/index.php/watmahasawat_jsc/article/view/1462
- Sinchai, S. (2022). Process of coach development towards way of life following the three wisdom principle. *Journal of Educational Review Faculty of Education in MCU*, 9(2), 431–440.
Retrieved from <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMCU/article/view/257756>
- Teerasantikul, P., & Laeheem, K. (2022). *Developing self-awareness of students*. Ph.D. in Social Sciences Journal, 12(3), 588-600. DOI: 10.14456/phdssj.2022.43
- UNESCO. (2023). *The global role of artificial intelligence in education: A synthesis of emerging evidence, policy responses and recommendations*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)
- OpenAI. (2025). ChatGPT 4o (June 1 version) [LLMs]. <https://chat.openai.com/chat>

อภิธานศัพท์

เพื่อนร่วมเรียนรู้ (Learning Companion) คือ เครื่องมือหรือบุคคลที่ทำหน้าที่สนับสนุนผู้เรียนในการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของมนุษย์ หรือเทคโนโลยี เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งในด้านเนื้อหา การคิด การสร้างแรงจูงใจ และการสะท้อนความเข้าใจ

การเรียนรู้เชิงตระหนักรู้ (Conscious Learning) คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมี **เจตจำนง (Intention)** มี **ความรู้ตัว (Awareness)** และสามารถ **เชื่อมโยงความรู้กับบริบทชีวิตของตนเอง** แนวคิดนี้สอดคล้องกับการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Learning) ที่พัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ (หัว), คุณค่า (ใจ), และการลงมือปฏิบัติ (มือ) หรือที่เรียกว่า “**ปัญญา 3 ฐาน**” คือ Head – Heart – Hand ซึ่งถือเป็นรากฐานของการเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) คือ สาขาหนึ่งของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่สามารถ **สร้างเนื้อหาใหม่** ได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยข้อมูลจำนวนมากที่ถูกใช้ฝึกโมเดล AI ไม่ว่าจะเป็นข้อความ รูปภาพ เสียง วิดีโอ หรือโค้ดโปรแกรม

ความลำเอียงของอัลกอริทึม (Algorithmic Bias) คือ สถานการณ์ที่ระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรืออัลกอริทึมที่ใช้ในการตัดสินใจ แสดงผลลัพธ์ที่ “ลำเอียง” หรือ “ไม่เป็นธรรม” อันเนื่องมาจากวิธีการออกแบบการฝึกอบรม หรือข้อมูลที่ใช้สอนระบบ

การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) แบบ Care & Challenge คือ แนวทางในการให้คำแนะนำหรือสะท้อนผลการเรียนรู้โดยผสมผสานระหว่าง “ความห่วงใย” (Care) และ “ความท้าทาย” (Challenge) โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเติบโตของผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติอย่างลึกซึ้ง โดยไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกถูกตำหนิหรือล้มเหลว ตัวอย่างเช่น

สถานการณ์: นักเรียนเสนอแนวคิดที่ยังไม่ชัดเจนในการออกแบบแอป

Care: “อาจารย์เห็นความตั้งใจของเธอมากเลยนะ แนวคิดของเธอมียุติที่น่าสนใจจริง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เราอยากช่วยผู้สูงอายุในการใช้งานแอป”

Challenge: “ลองคิดเพิ่มเติมดูใหม่ว่า ถ้าผู้สูงอายุไม่คุ้นเคยกับสมาร์ตโฟนเลย เธอจะออกแบบให้พวกเขาใช้งานง่ายได้อย่างไร? แล้วจะแตกต่างจากแอปทั่วไปยังไง?”